

Havens als motor voor duurzame ontwikkeling

De havens¹ Den Helder, Den Oever, Harlingen, Lauwersoog, Eemshaven en Delfzijl vormen een grote bron van werkgelegenheid (18.100 werkzame personen) in een economisch zwakke kustregio (krimp). Voor de havensteden gaat het om ca één derde van de directe werkgelegenheid (indirect x 2,13). De havens willen in 2050 sterke economische clusters van wereldklasse ontwikkelen die een magneet vormen voor werkgelegenheid, toegevoegde waarde, kennis en zo innovatie voor nieuwe duurzame bedrijvigheid bevorderen.

Trends en ontwikkelingen

De *Review economisch perspectief Waddenzeehavens* (bijgevoegd) geeft aan dat het relatieve belang van havens in alle scenario's in de komende decennia steeds verder toeneemt. Havens opereren op een wereldmarkt en kunnen die slecht of zeer beperkt beïnvloeden. Denk daarbij aan de ontwikkeling van de olieprijs, de recente economische crisis en al dan niet introduceren van nieuwe handelsbelemmeringen (Brexit, Amerika first ect.). Ook een level playing field binnen de EU moet zwaar bevochten worden. Tegelijk vraagt de samenleving om een aantal grote transities naar: duurzame energie, biobased economie, waterstof economie, circulaire economie en digitalisering. Door de combinatie van op- en overslagcapaciteit met industrie en andere bedrijven, zijn de havens één van de plekken om deze transities te faciliteren, te realiseren en te versnellen. Daarnaast liggen de havens aan een van de meest waardevolle natuurgebieden, waarvan de biodiversiteit nog altijd achteruit gaat.

Dilemma's

Het centrale dilemma luidt of havens zich verder kunnen ontwikkelen tot sterke duurzame economische clusters op een wereldmarkt:

- als koploper in de transitie, gekoppeld aan het akkoord van Parijs;
- met respect voor het Werelderfgoed.

Deze duale doelstelling maakt integraal onderdeel uit van de ideeën en oplossingen die rond het thema '*Haven als motor voor duurzame ontwikkeling*' via het Waddenacademie-traject en de projectgroep zijn aangedragen.

Op zoek naar ruimte voor duurzame Economische ontwikkeling

Is er voldoende ruimte voor de transitie?

De afgelopen jaren heeft het havenbedrijfsleven deze enorme maatschappelijke ambities stevig opgepakt. Toch staan energietransitie, circulaire-, biobased- en waterstofeconomie en de digitalisering grotendeels aan het begin. De opgave voor de komende jaren is zeer groot, waarbij wel aan de ruimtelijke vraag in en rond de havens moet worden voldaan.

Oplossingsrichting: Er worden geen bedrijventerreinen in zee aangelegd. Bij ruimtetekort wordt deze landinwaarts gevonden (bv. Kooyhaven en Google). Voor uitbreidingen wordt een integrale aanpak gekozen, waarbij naast economische wensen ook landschappelijke en milieucriteria worden meegenomen. Bij optimalisatie van de bestaande haventerreinen (bijv. Harlingen en Den Helder) is er behoefte aan aanpassing van de havenmond. Daarbij wordt gezocht naar oplossingen waar de natuur ook beter van wordt (Building with Nature).

Hoe ruimte te creëren voor innovaties?

Deze transities doen een zwaar beroep op de ontwikkeling van innovatieve technieken. Wet- en regelgeving leggen daar vaak onbedoeld belemmeringen aan op. Strikt toegepaste regelgeving kan een duurzaam havenbedrijf belemmeren. Verbod op reststromen als grondstof, certificering van schepen of energiebelasting op walstroom zijn hier voorbeelden van.

Oplossingsrichting: zet vaker in op een 'Green deal' opzet en pak belemmerende wet- en regelgeving aan door voor specifieke situaties experimenteerruimte (bijvoorbeeld 'Proeftuinen') te creëren.

Kunnen havens bijdragen aan verduurzaming van visserij en leefbaarheid van de kustzone?

Havens zorgen voor aanlanding van vis en bieden ruimte voor verwerking van producten.

Oplossingsrichting: faciliteer duurzame visserij, lokale verwerking en consumptie. Ontwikkel in en om havens duurzame visserij als toeristisch product. Zorg voor medegebruik van (innovatieve) visserij in windmolenparken.

Werelderfgoed als inspiratie voor havens en haar partners

Kunnen de ervaringen met het duurzaam havenbedrijf een motor van innovatie worden?

De ontwikkeling van steeds meer geavanceerde technieken om tot een schonere en veiligere havenbedrijfsvoering te komen kan ook leiden tot een sterke internationale exportpositie, bij voorkeur gesteund door alle werelderfgoedpartners.

Oplossingsrichting: Zet de verduurzaming van de havens door en continueer de borging via EcoPort certificering. Stel een "Werelderfgoed partnerschap award" in voor innovatieve producten en bedrijven die een extra bijdrage aan het Werelderfgoed leveren (denk aan FORU/BDS of Vopak). Verken welke andere bijdragen interessant zijn.

¹ Met havens wordt bedoeld op het havenbedrijf zelf en de op de terreinen gevestigde bedrijven.

Leer van de gerealiseerde Building with Nature- en slibmanagementprojecten en zet deze kennisontwikkeling door in andere situaties. Stimuleer de vermarkting van de gerealiseerde vooruitgang, ook via reeds aanwezige kanalen zoals TopDutch.com, Chemport.eu en dataport.eu.

Infrastructuur als onderdeel van een integrale gebiedsontwikkeling

Zijn er voldoende middelen om met infrastructuur kunstwerken de economische ontwikkeling te bedienen?

In de Economische review worden per haven en per scenario verschillende infrastructurele aanbevelingen gedaan, waaronder het integraal oppakken van specifieke projecten, zoals de havenhoofden bij Den Helder (Building with Nature), integrale gebiedsagenda verduurzaming diepgang Westgat en transitie Lauwersoog en vergroting van de zeesluis bij Delfzijl in combinatie met integrale kustontwikkeling Delfzijl-Termunten. Ook de havenmond van Harlingen kan voor verschillende aspecten (veiligheid, toegankelijkheid en slibhuishouding) geoptimaliseerd worden en verschillende verbindingen met het binnenland zijn voor verbetering vatbaar.

Oplossingsrichting: Zet een investeringsprogramma op voor benodigde infrastructurele voorzieningen en bekijk hoe deze vanuit een integrale benadering kan bijdragen aan een integrale gebiedsopgave.

Is het mogelijk om bereikbaarheid voor de lange termijn te garanderen, is de huidige diepgang voldoende?

Investerings in havens of bedrijven zijn vaak kapitaalsintensief en vragen langjarige garanties over de kwaliteit van de bereikbaarheid.

Oplossingsrichting: Garandeer de bereikbaarheid en zorg voor een passende infrastructuur voor de overige verbindingen. Daar waar mogelijk bewegen de vaargeulen mee met de natuurlijke dynamiek van Waddenzee.

Is er voldoende groene energie beschikbaar voor het realiseren van de energie en data HUB's?

Ruimte voor de ontwikkeling van duurzame energie is essentieel voor het halen van de klimaatdoelstellingen. Daarbij is voor veel bedrijven de aanwezigheid van duurzaam opgewekte stroom een vestigingsrandvoorwaarde. Ruimte voor duurzame energie is daarom ook van belang voor de economische ontwikkeling van de havens. Dit vraagt zowel ruimte voor wind, zon, biomassa, energieopslag maar ook zeker warmte.

Oplossingsrichting: Er komt in de omgeving van havens ruimte voor windmolens om te voorzien in de behoefte aan groene energie². Er wordt geïnvesteerd in de HUB-functie van energie en data.

Vestigingsklimaat, vruchtbare bodem voor een leefbare regio

Hoe de arbeidsmarkt, scholing en leefomgeving aantrekkelijker te maken?

Vraag en aanbod van arbeid moet passen bij de te verwachten economische ontwikkeling. Het woon en leefklimaat moet aantrekkelijker worden dan nu het geval is.

Oplossingsrichting: Investeer in opleiding, scholing en kennisontwikkeling, toegesneden op de vraag vanuit de Waddenzeehavens (triple helix, onderwijs, bedrijfsleven en overheid). Investeer in een aantrekkelijke leefomgeving, ontwikkel de centra, het water- en havenfront in de havensteden en visserijhavens. Ontwikkel werkgelegenheid voor sectoren als toerisme en landbouw en mogelijk door de gevolgen van de transitie van gas/olie naar zon/wind op de arbeidsmarkt in de Next Economy.

Hoe te bevorderen dat maatschappelijke organisaties meer verantwoordelijkheid nemen en samenwerken?

Investeer als havens en bedrijfsleven in het versterken van bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak op alle niveaus en in samenwerking en in het bijzonder met de natuurbescherming. De omslag naar de gebiedsagenda maakt dat maatschappelijke partners zich mede verantwoordelijk voor het geheel voelen en dat havens elkaar helpen en scherp houden. Ontwikkeling van het Waddengebied is een forse maatschappelijke opgave, die support van alle partners nodig heeft en verdient.

Oplossingsrichting: Creëer een setting voor maatschappelijke partners om verantwoordelijkheid te nemen. De keuze voor een breed gedragen Gebiedsagenda is daar een goed voorbeeld van, maar ook de voorgenomen verklaring van CWN en de RvA Waddenzeehavens en een Werelderfgoed partnerschap werken bevorderend.

Hoe kan de kennisontwikkeling structureel worden ingezet?

Ontwikkeling van hoogwaardige kennisclusters is een voorwaarde voor het bereiken van een leidende rol voor de eerder omschreven transitie en het thema Economie en Ecologie in kwetsbare havendelta's; for better (*Wereldklasse!*³) and for worse (*Iemand's land*). Als één ding duidelijk is geworden, dan is het wel dat kennisontwikkeling topprioriteit verdient.

Oplossingsrichting: Verbreed de kennisontwikkeling bij de Waddenacademie naar het gebied van afstemming technologie op natuur en milieu. Investeer vanuit het rijk en regio in onderzoekprogramma's die de ambities in deze notitie ondersteunen en zorg voor een meer vraag gestuurde aanpak.

Auteur: Arjen Bosch, lid Projectteam Gebiedsagenda Wadden 2050

² Hiervoor is ook de discussienotitie Landschap van belang.

³ Scenario's uit bijgevoegde Review Waddenacademie: *Noorderlingen, Iemand's land, Waddenhof en Wereldklasse*